

РАДОВАН М. МАРИНКОВИЋ

ЛЕГЕНДЕ О СЕЛИМА

(ПРИЛОГ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ТОПОНИМА ЧАЧАНСКОГ КРАЈА)

Проучавање топонима чачанског краја посао је који тек очекује стручњаке. Етнологе превасходно, али и археологе, географе, теоретичаре књижевности, историчаре, фолклористе, психологе, заправо све оне који ће целовитије разматрати трајање живота и културе на овом подручју. Нико се тиме није студиозније бавио, а реч је о подухвату који би био пионирски. Захтевао би понирање у митологију, историју и менталитет људи који су настањивали ове крајеве, или су се, захваљујући најразноврснијим околностима, налазили у њима, или су, пак, имали било какве додире са житељима на просторима које захватају слив Западне Мораве Шумадија и Драгачево.

И овде су, што је уопште случај са Балканом, како каже Мирко Милојковић у своме Слову о легендама, „једни народи долазили, други ишчезавали у таму историје. А њихови мисаони доживљаји су се преносили најјачим и највитаљнијим нараштајима: праисторијска чудеса, дивље паганске светковине, мистична веровања вечног Истока, божански грчки митови, обесни римски ритуали, хришћанска пророчанства и затечени богови трагичних Илира, Дачана и Трачана. На плодну црницу вековних снова пало је ратничко и осећајно словенско семе...“¹ Живот је трајао. И ратови с њим. И сред-

њовековно државно ширење на овом подручју се итекако осећало. Уследила су турска освајања, прогони и немири, збегови и паљеvine, хајдуковање и гусларење. И све је то у бити људи било испреплитано са веровањем у богове и чудеса, у подвиге ратника и осветника. Предања су настајала, трајала и нестајала, она су се „сневала, утапала у векове, губила и изнова рађала, нагрђена и улепшана, у забитом насељу, шуми, планини и пећини. У чемерној потреби за вером и утехом, изгубљени људи су присвајали јунаке легенди, блиских и далеких, својих и туђих, разумљивих и неразумљивих. Њима су крштавали села и лугове, реке и језера, брда и долове, цркве и владаре, људе, племена, народе“².

Све то, и менталитет житеља, мора се имати на уму приликом проучавања настанка топонима у чачанском крају. И не сме, у том погледу, да изостане систематизовање свих знања и сазнања на начин који би био у служби постављеног циља.

У расположивој литератури о чачанском крају присутна су само упућивања на могуће порекло назива појединих предела, села, планина, река, гробаља, црквишта, коначишта, брда. Ради се, по правилу, о узгредним бележењу и назначивању топонима када се проучава историјат појединих насеља или, што је чешће, порекло становништва, када се помињу локалитети који подсећају на људске насеобине. У том погледу нарочито су интересантни радови Косте Јовановића³ и Јована Ердџановића⁴ о горњем и доњем Драгачеву и Радомира Илића⁵ о неким љубићким селима. На топониме скреће пажњу, у више својих књига, и Милисав Д. Протић⁶, исто као и аутори хроника неких села, посебно Недељко Јешић, Надежда Половина, Младен Стефановић, Ранко Симовић, Раде Јованчевић, Данило Белић и др. Њихово помињање назива села и локалитета увек је у функцији задатака које су имали: да скицирају прошлост појединих насеља. Нешто студиознији приступ карактерише хроникер Атенице и Кулиноваца, коју су написали Вук Петронијевић и Димитрије Јањић⁷, као и историјат села која су припадала некадашњој општини Мрчајевци из пера Владимира Тошића.⁸

Хроничарско расветљавање појава, личности и догађаја који су релевантни за писање историје насеља стављало је ауторе у позицију да легендама докажу одређене моменте из живота људи у том крају, пошто расположива литература и архивска грађа не дају за то довољно елемената и чињеница. Сви они су порекло топонима углавном везивали за легенде, препричавајући, најупрошћеније, њихову фабулу. Наравно, природа њихових списа наметала је и такав приступ топонимији. Но, и такав третман ове проблематике заслужује пажњу, посебно ако се посматра са аспекта истине да се легенде брзо заборављају, да их чувају и казују још махом старији људи и да оне млађи нараштај углавном не интересују.

А, мора се признати, легенде представљају један од битних елемената и полазних основа за проучавање порекла топонима. И зато је овај рад, који треба да послужи као подстицај за стручњаке и студиознија разматрања и проучавања топонимије чачанског

краја, уствари скуп легенди о називима села. Легенде, народна предања и завештања исписани су онако како су их говорили казивачи, у аутентичном облику. Говоре о селима Драгачева, Трнаве и Љубића.⁹

Као што је случај и са сличним народним умотворинама из свих крајева наше земље, поента већине ових легенди је у језичким аналогијама, које се, ни у ком случају, не могу занемаривати. Извесно је, међутим, да су истини ближе оне које говоре о људима, њиховом битисању и култури на локалитетима који, на одговарајући начин, располажу и споменичком потком испричане фабуле. Битно је, у свему томе, да свако предање и легенду прожима један логичан ред ствари и мишљења, па се, и на основу тога, могу правити разноврсне класификације.

Ево једне могуће класификације легенди које смо одабрали. У њима се помињу:

Митска бића: Пшаник, Љубић, Крстац.
 Време римске доминације: Бељина, Тијање.
 Власници баштина: Соколићи, Лозница, Риђаге.
 Трговина у стара времена: Атеница.

Историји познате или непознате личности: Чачак, Бањица, Жежевица, Мала Бањска, Липница, Губеревци, Котража, Рти, Мојсиње, Властелице, Прислоница, Горевница, Ракова.

Време турске владавине: Каона, Рогача, Горичани, Качулице, Жаочани, Паковраће, Горачићи, Трнава и др. То доба оличавају нама непознате личности, које су биле носиоци отоманске власти.

Посебну групу чине легенде везане за миграције, при чему је карактеристично да је било појава да су досељеници својим новим насеобинама давали називе места или локалитета из своје постojбине: Јанчићи, Вапа, Петница.

Наравно, такав је случај са легендама о називима села.¹⁰ Сигурно је да би се потпунија слика могла сачинити са предањима и завештањима о називима појединих локалитета у њима, чак и са презименима неких фамилија.¹¹ Ипак, и у овом обиму дате, ове легенде ће представљати одређени допринос изучавању топонима чачанског краја. Њих је, уз то, могуће сагледати и са аспекта литерарних вредности, пошто су део народног стваралаштва.

А Т Е Н И Ц А

Ц

Када су грчки трговци стигли у град на Јељену са својом робом, били су изненађени лепотом околине. Један од њих се загледао доле у долину према Морави и повикао дружини:

— Ово је као наша Атена!

Отишли су, после трговине, Грци на север, према Смедереву. А мештани свој крај и своје насеље назваше Мала Атена, односно Атеница.

II

Некакав Атли-бег имао је велико имање близу Чачка. Био је, приповеда се, веома богат, а није имао мушких потомака. Још за живота један део свога села поклонио је зету Кулину-бегу.

По њима се два села код Чачка називају Атеница и Кулиновци.

БАЊИЦА

Иконија, жена бана Милутина, имала је, на падинама Јелице, изнад данашње цркве у Жежевици, своје дворе.

Звали су их Иконијини двори или Баничини двори.

Од тада се и околно село зове Баница, односно Бањица.

У близини је и Бановина, место где су се налазили банови виногради.

БЕЉИНА

Кад је запустела римска варош Бељаница, нико не зна.

На њеним темељима је Свети Сава подигао, са својим оцем, велику цркву, која је вековима певала.

Богомољу је спалио неки Турчин Ђул-ага од Стамбола.

Тамо где се налазила римска варош Бељаница и Немањића црква, данас је село Бељина.

ВАПА

Са Карађорђевим устаницима стигоше у Мораву, од Сјенице, две велике групе људи, жена и деце. Сви су били са реке Вапе.

Настанише се близу Западне Мораве, а својој насеобини дадоше име Вапа, по реци свога завичаја.

ВЕЉУША

Некада се село звало Вељуша.

Али, догоди се да се мештани заваде око поделе земље. Почела су потајна убиства. У све се уселио страх. Појавиле су се и велике болештине.

Сеоски кнез се забринуо. Потражио је савет и од игумана манастира Стјеника. Игуман, мудар неки човек, саветовао је да

кнез окупи све старешине и да се са њима договори како да умире народ и да промене име села.

— И то ће помоћи да се народ промени — рекао је стари калуђер.

Кнез је савет послушао. Исто су учиниле и старешине великих породица. Народ се смирио. Али, село је добило име Виљуша...

В Л А С Т Е Љ И Ц Е

Када је Сибињанин Јанко пропао с војском на Косову и отуд се вратио сам самцит преко планина и врлети, дође он у данашње село Властелице једноме човеку на конак. То је било уочи светих Врачева, који падају 1. новембра. Домаћин је био свечар. Јанка као путника прими он како је боље могао, иако није знао ни ко је ни откуд је. За вечером дође време здравицама. Између многих других, гости напију и за здравље војводи Сибињанин Јанку, где је да је, нека му бог буде помотњик, да сатре силу турску.

То је Јанко и слушао и гледао, али се није хтео казати. Сутрадан пође да иде; домаћин га поведе, да га као непозната човека упути. На расанку Јанко се каже ко је и шта је било са његовом војском.

— Него хвала ти на дочеку — рекне он домаћину. — И да бог да ти се власт никад не ускратила, него да си богат и властан до века.

Тај човек се после прозове Властелица...¹²

И село, по њему, доби име.

В О Ј Н А

У време ратова између Аустрије и Турске данашња Горња Горевница често је била на самој војној граници.

Границу је чувала војска, па се и село временом почело називати Војна.

Г О Р А Ч И Ћ И

Да би искалили бес и горчину што им становници Расовца нису хтели да дају велике дажбине, већ се приволели хајдуцима, Турци су село опколили и запалили, а све житеље побили.

Остали су живи само чобани на планини Јелици. Али, и њих је горки дим хтео да задави.

Тек тада је настао горак живот за преживеле. Горачићи говоре, својим именом, о томе добу.

ГОРИЧАНИ И КАЧУЛИЦЕ

Када су Турци, одмах после Косова, запалили град крај Мораве, седам се недеља дизао пламен у небеса.

Народ из околних места бејаше побегао у планину, па кад су чули шта се догодило — похитали су Морави. Турака више није било, само су догоревале последње зграде.

Тамо где је град горео данас су Горичани. У близини су Качулице. Јер, становници тог села похитали су, кад су чули за несрећу, први да помогну.

ГОРЊА И ДОЊА ГОРЕВНИЦА

У кратком предаху задеси се на Руднику деспот Стеван Високи!

Турци су харали његовом земљом. Знао је да се већ налазе око Мораве.

Да би се обавестио какво је стање у народу, послао је двојицу гласника према Морави. С нестрепљењем их је очекивао.

Чим су се вратили, некако у исто време, деспот их позва себи и запита:

— Какве ми гласе доносите?

— Зло, господару — рече први гласник. — Доље све гори!

— И горе све гори! — додаде други гласник.

У ватри су оба села страдала. По томе једно прозваше Горња Горевница, а друго — Доња Горевница.

ГУБЕРЕВЦИ

I

Приповеда се да је Растко, син Немањин, бежећи са очеве двора, да би заварао потере, ходио планином Јелицом, која бејаше непроходна. Успут га је сустигла очева клетва — да се земља под њим пролама. Где год је стао на камен, скачући са брда на брдо, ноге су му дубоко потањале. Пас, који је за њим ишао, није могао да га прати, па се изгубио у шуми.

Уморан, сео је да се одмори. Пропланак пред њим, лепо обрађен, просто га је опчинио. Рекао је:

— Ја лепог губера земље!

Кад се одморио, наставио је путовање. Његовог пса нигде није било.

Расткове стопе дуго су се задржале у камену. Народ их назива Савине стопе. Село изнад кога се одмарао прозваше Губеревци, а од његовог пса постадоше вукови.

II

Када су, веле, Плазинићи дошли у ово село, јавили су својима, који су остали у постојбини, да су за себе нашли за један губер добре земље.

Дошљаке по том губеру земље почеше називати Губеревци, а касније и село узе то име.

ЖАОЧАНИ

У време турске владавине Жаочани су се звали Мала Бањска...

У Мршинцима је живео неки Рашин-бег, који је имао велико имање. Једне ноћи неко удари на његову кућу и одведе све коње.

Сутрадан су Турци организовали потеру. Коње су пронашли, а не и прибор за јахање.

Дознали су да су им коње одвели Ђувизи из Мале Бањске. Разљућени, дошли су до цркве, у којој је било доста света. Никоме нису дали да изађе напоље, већ су донели сламе и цркву са народом запалили...

Велика је била жалост у селу. Сведочи и име — Жаочани.

ЖИВИЦА

I

Давно, давно из села у рат оде велики број људи.

Пролазиле године и године, а од ратника ни трага ни гласа. Причало се, зими, кад село затрпају снегови, да се нико од њих неће моћи да врати, јер су се укрцали на некакву галију која се изгубила на мору.

Изненада, једног пролећа, у селу се појавише двојица људи. Нико их није познавао. Имали су седе браде до појаса, у рукама по тојагу.

Око придошлица се окупи народ. Пошто су били измучени, понудише им по зделу овчијег млека. Обојица почеше халапљиво да пију. Кад попише, један од њих се стропошта и на месту оста мртав.

Онај други рече како се зове и напомену да се само њих двојица вратише из великог рата. Питали су га шта је са осталим, али је старац ћутао непрекидно понављајући:

— Само сам ја жив! Само сам ја жив! Ћутите и живите, живите!

Мештани се више нису ни распитивали за своје. Живели су, радили и умирали, а њиховом селу оста име Живица.

II

После неког великог рата, похитају својим кућама двојица ратника из овог села. Кажу да су били од Челиковића. Ишли су преко згаришта. Цркавали су од глади, а успут су пронашли само један орах и појели га.

Кад су стигли у село, један је одмах умро, а други је остао да живи. По том Животију и насеље је добило име.

ЈАНЧИЋИ

Приповеда се да је село Јанчићи настало пре око 300 година. Насељавали су га калуђери, који су налазили уточиште у овим жупним крајевима, на коси Каблара, где су могли лакше да се крију од сваког турског зулума.

Први се, кажу, доселио неки калуђер са Косова и селу наденуо име Јанчићи, по свом родном месту.

ЈЕЖЕВИЦА

Бан Милутин намеравао је да зида цркву близу својих винограда под планином Јелицом.

Но, када су започели радови, један ратни поход натерао је мајсторе и ктитора да пожуре, па је црква на брзину „најежена“.

Место око цркве зато и прозваше Жежевица, како се данас назива и читаво село.

КАОНА

I

Ово је село још у турско доба било познато по лепим девојкама.

Лепота Драгачевки није промакла ни турском бегу у Карановцу, па он пошаље свога момка да у овом крају изабере најлепшу девојку за харем. Момак тако и учини...

Онда је у село стигао и сам бег. Дошао је да одведе девојку. Са собом је повео истог оног момка који ју је изабрао.

Сељани, међутим, смисле превару: доведу три девојке, све три једнолике.

Бег позове момка да препозна девојку. Овај приђе и буде изненађен сличношћу све три девојке. Почео је да муца:

— Ова... она... је била... ка' ова, ка' она...

Понављао је, уплашен:

— Ка' она... ка' она...

Бег схвати подвалу и безобзирце побеже у Карановац, пошто није смео да узме све три девојке. Док је одлазио, сељани су за њим узвикивали:

— Ка' она... ка' она... ка' она...

И селу оста име Каона.

II

Путујући по Драгачеву, некакви Турци набасају на хајдуке. Хајдуци бежаху јачи, па Турци нагоше у бекство. Том приликом упадоше у неко живо блато и почеше се топити.

Пошто су били на коњима, викали су:

— Као, као-на! Као, као-на!

Нико није могао да им помогне. Сви су се потопили, осим једног који је, кажу, имао крилатог коња.

Помен на њихово викање и њихову смрт у калу-блату чува назив села Каона.

Други, опет, веле да је Турке гонио хајдучки харамбаша Миљ Радовић, који је био из овог села.

КОЊЕВИЋИ

По предању, Георгијевићи су у XVII веку живели у Требињу. Догоди се да требињски паша убије двојицу најугледнијих људи из овог братства, па се Георгијевићи одлуче на освету...

Кришом распродају имања и породице упуте према Србији. Остане само неколико ратника. Они, по ноћи, упадну у пашин дворца. Турци су славили рамазан. Георгијевићи потегну ножеве, па настане велико клање. Крв је, кажу, цурила и низ доклат.

Скривени тамом, успели су и ови Георгијевићи да неопажено напусте Требиње и сустигну своје породице на путу према Србији.

Прешли су Стари Влаха и Драгачево и спустили се у долину око Западне Мораве. Зауоставили су се на њеној десној обали, али се нису задржали, јер су оценили да је земља мршава. Затим су пребродили реку, а на левој обали су њихови коњи нашли добру траву, па су се размилели по питомим ливадама.

Ту су остали. Али, плашили су се да их Турци не открију. Одлучили су да промене презиме. На договору кућних старешина један старији Георгијевић, кајући се, подсетио је како су поклали бројну пашину породицу у Требињу. На то је старешина рекао:

— Дајте да будемо Кољевићи!

Предлог је прихваћен.

Мршинци су место где су се најпре задржали кад су стигли на обалу Мораве. Оно друго место, у коме су се настанили јер је за њихове коње било обиља питеме траве, прозваше Кољевићи.

КОТРАЖА И РТИ

Силни цар Душан имао је своје имање у Драгачеву.

Имање су чували бесни хрти и неколико војника, чија је постаја била у некој долини изнад царског имања.

Једном је цар, изненада, посетио своје имање. Дошао је, са свитом, до постаје, али их нико није заустављао. Његови чувари спавали су, пошто су се претходне вечери напили рујног вина.

Кад се један чувар пробудио, повикао је:

— Ко нас то тражи? Ко тражи?

Одговор није добио. По заповести царевој, сви чувари су побијени.

Место на коме се налазила постаја од тада доби име Котража, а царско имање, по хртима што су у њему били, доби назив Хрти, касније Рти.

КРАВАРИЦА

Када су се, пре 300 година, из Црне Горе доселили, Ђекићи су се задржали у засеоку Брест. Имали су доста стоке, која је слободно ишла тражећи пашу.

Пошто је Брест неплодан, говеда су кретала према југу и најбољу траву налазила у данашњим Ртима и око извора једне реке. Временом тај извор, на коме су се краве и напајале, доби име Краварица.

Ђекићи су остали да живе у Ртима, а поред реке која истиче из извора Краварица, основано је истоимено село, које се временом поделило на два.

Други, опет, кажу да је овде живео некакав ага, који је имао доста крава. Стока се напајала у врелу испод Мијаиловића. Но, догодило се да су се једном ту агине краве потопиле. Врело је најпре названо Краварица, а затим и — село.

КРСТАЦ

Прича се да је на планини изнад ушћа Белице у Мораву некакав старац Бјелош изненада подигао град. Нико није знао ко је он и откуда је дошао. Говорило се да је град на раменима донео једне вечери.

— Бежите — повикао је чобанима који су се враћали са стадима у село. — Тврдим вам ја, Бјелош, да ће овде пасти крв!

Сутрадан су људи, крстећи се, посматрали бели град на планини и сумњиво вртели главом...

Грунуше, после више година, једног јутра, олује, а кад се утишаше — људи видеше да на планини нема Бјелошевог града. Брдо прозваше Бјелошевац, а своје село Крстац.

КУЛИНОВЦИ

Кулин-бег хтео је да сазида у свом селу кулу да се из ње шехер Београд види. Али, болест га је спречила да доврши своју грађевину.

По Кулину и недограђеној кули, кажу, Кулиновци су добили име.

ЛИПНИЦА

Иконија, жена бана Милутина, имала је крај овећег извора летњиковац око кога су биле засађене дивље липе.

Кажу да је у време цветања липа доводила целу дворску свиту да осете опојне мирисе и заволе ово дрво.

Иконијине (баничине) липе дуго су се одржале после њене смрти. А када је основано село, добило је име Липница.

ЛОЗНИЦА

Ага Лозница, који је живео у Чачку, има је велика имања на падинама Јелице које су најближе вароши.

На агиној баштини увек је било доста раје.

Ага Лозница прочуо се по својој суровости.

Када се, неком приликом, нашао у Драгачеву, Драгачевци су га, заједно са породицом, исекли.

Тамо где су му била имања, село је Лозница.

ЉУБИЋ

Сваке вечери, у давна времена, силазиле су виле с планине да се брчкају у реци.

На брду се налазио град и у њему војници деспота Стевана Високог. Усамљени, дуго су у ноћи слушали песму вила доле на реци, али нису смели да им се приближе.

Ипак, једне вечери искраде се неки од заповедника и крене према реци. Тихо, кроз шибљаке, приближавао се месту са кога се чуло дражесно певање.

Кад је стигао, видео је наге девојке ухваћене у коло. Занесен њиховом лепотом, није ни примећивао шта се око њега дешава.

Наједном, неко га је снажно ухватио и понео према вилама. Отимао се, али узаман.

— Биће само наш — зачуо се глас највиткије девојке.

— Наш љубић — говориле су друге.

Никад се више није вратио на брдо изнад реке. Сваке ноћи су га виле доводиле на купање и љубиле, а кад је остарио — удавиле су га у највећем виру.

По том љубимцу вила насеље назваше Љубић.

МАЛА БАЊИЦА

Дошао бан Милутин са супругом, баницом Иконијом, у планину Јелицу. Ту се баница окупа у минералној води и одмах осети порођајне болове.

Свита се сакупи и пожури према Жежевици. Но, морали су да застану: под једним уцветалим шипурком баница роди женско дете. Било је то, кажу, на Павловдан.

Пошто се родила под ружом, девојчици дадоше име Ружица. Село у коме се родила мала баница — доби име Мала Баница, или Мала Бањска.

Бан Милутин дао је да се у том месту сазида црква Ружица, посвећена апостолу Павлу.

Када су, касније ту цркву Турци, пуно народа, спалили, место је прозвано, због велике жалости која је наступила, Жаочани.

МИОКОВЦИ

I

Харали Турци у XVII веку Црном Гором. Испред зулума народ је бежао, прелазио у Србију и настањивао се око Мораве.

Крај у који стиже једна група Црногораца бејаше шумовит и подесан за заштиту и скривање од Турака. Једна десетина придошлица настанила се око реке Чемернице.

Ови људи били су прави мајстори за ковање сабљи. Убојито оружје су давали хајдуцима.

Турски ага дознаде да се хајдучке сабље кују крај Чемернице. Нареди да се похватају ковачи и доведу код њега.

— Ви сте ти ковци? — запита кад их доведоше.

Један од ухваћених се насмеши, што ага примети, па му рече:

— А ти се ми, изгледа, мио ковац!

Намигну ага војницима, а ови несрећног смејача одмах посекоше. Остале испребијаше и наредише им да више не смеју сабље ковати.

Чувајући успомену на оног кога ага назва МИО КОВАЦ, преживели свом селу дадоше име Миоковци.

II

Приповеда се да су, у давна времена, Турци страшно харали љубићска села. И увек су са собом одводили робље свезано у окове

Једном приликом кретала се пољем дуга поворка заробљених сељака. Фијукале су камџије. Чула се писка. Сужњи су, идући, дозивали родбину и говорили:

— Ми оковци (у оковима) одосмо, а вама завештавамо да нас осветите.

По тим сужњима, оковцима, село прозваше Миоковци.

МОЈСИЊЕ

Враћала се војска са Косова...

Застала је у једном селу на домак Мораве да се одмори пре него ли крене ка Руднику, према северу.

Док су се војници одмарали, између њих се кретала, скрушена једна старица. Хукала је и сваком се у лице загледала. На крају поче да нариче:

— Мој сине! Јој, мој сине!

Очигледно, њен син се није вратио из великог боја...

Сутрадан је војска кренула према северу. Негде на падинама Рудника заповедник примети да су нешто од опреме заборавили. Позва двојицу младих ратника и нареди им да се врате и да потраже заборављено.

Младићи запиташе:

— Ће да тражимо?

— Тамо — показа заповедник руком — ће је она старица кукала: „Мој сине! Мој сине!“

Војници се вратише, нађоше шта су тражили и похиташе да сустигну другове, а насељу у коме су слушали заповест мајке за сином јединцом оста име Мојсиње.

НЕГРИШОРИ

Приповеда се да је неки давни народ, који је овде живео и нетрагом нестао, своје село звао Негришори. На његовом језику то је значило Црно село.

Други, опет, веле да је ту био неки велики сукоб између Аустријанаца и Турака. Много је војника изгинуло, више турских, јер су се на страни Аустријанаца бориле и српске чете из ових крајева.

Када су се Аустријанци, ипак, повукли, Турци су село спалили до темеља, а све мушкарце побили. Женама су говорили:

— Остављамо вам ваше негри шоре (црно, гараво, спаљено село) без мушкараца — да се затрете.

Успомену на згариште чувају Негришори.

ПАКОВРАЂЕ

Чете српских ратника чувале су на Локви збег са народом. Турци из Чачка сазнали су за овај збег, па су похитали да га униште.

Када су се приближили врху Јелице, српски ратници су повикали:

— Вратите се да не пада крв узалуд! Вратите се!

— Па ко нас враћа? Ко враћа? — питали су Турци...

Ипак, дошло је до сукоба. Пала је турска крв, а оно њихових ратника што је преживело вратило се у Чачак.

Кад је на месту са кога су Турци враћени основано село, до било је име Паковрађе.

ПЕТНИЦА

I

Први досељеници у један део села Мала Бањска дошли су из села Петнице код Жабљака.

Свом насељу, кажу, дали су име села из старе постојбине.

II

Када су се Белопавловићи доселили на подножје планине Јелице, у један део села Мала Бањска, свом новом крају дали су име, по својој слави, Петковица.

Касније се то име проширило и на остали део насеља, али је скраћено на — Петница.

ПРЕЉИНА

I

У селу је раније било мало света, а земљиште обрасло густом шумом.

У сред села, на једном пропланку, окупљале су се жене и девојке чобанице и такмичиле се која боље преде.

По тим прељама Прељина је добила име

II

На планини Руднику живео је Сали-ага. Звали су га Руднички бик.

Тамо где се данас налази црква у Прељини имао је свој хан, у близини кога бејаше густа шума. Толико густа да гују за реп из ње ниси могао да извучеш.

У тој шуми скривали су се хајдуци.

Једном Сали-ага позове жене које су живеље у селу код његовог хана да дођу и да му пређу вуну за сукно!

Приповеда се да су ове жене, после Гружанки, биле најлепше у Србији.

Док су жене преле у хану извршавајући агину заповест, хајдуци из шуме нападну турске потајнике, који су пролазили крчаником (путом) и побију их. Чим за то дочу Сали-ага, разљућен, нареди да се и преље убију.

По тим прељама и село доби име.

ПРЕМЕЋА

Приповеда се да су некад давно чобани на Рајачком вису често приређивали утакмице у бацању камена с рамена.

Једном приликом, када су се заморили и сели да се одморе, наиђе поред њих некакав снажан човек на великом шареном коњу. Питао их је шта раде, а они су му одговорили да чувају овце и да се међу камена с рамена.

Показали су му камен који су бацали. Он их замоли да и њему дозволе да покаже своју вештину. Најмлађи чобанин покуша да му дода стену, али људина одјаха коња, узео камен и као од шале баца га чак на удаљени брежуљак под планином. Чобани се згледаше, а неко рече да то треба забележити.

Људина тада узео још већу стену и поново је баца на брежуљак под планином, на стару „биљегу“.

— Можеш ли и даље? — запита најмлађи чобанин.

— Могу!

— Да видимо!

Придошлица тада узео веома велику стену и баца је. Летела је, летела, а онда се изгубила из вида. Пала је чак у трећем селу.

— Ала овај премеће! — повикаше чобани. . .

Верује се да је тај намерник био Краљевић Марко.

Место на које је пало прво његово камење прозваше од тада Биљеге, а село преко кога је последњи камен прелетео — Премећа.

ПРИДВОРИЦА

Прелазили преко планине Јелице каравани. Силазили низ Бело брдо, где су их увек чекале предходнице.

Напред су ишли људи на коњима, а иза њих су жене терале стоку. Малу децу су носиле у наручјима, а старију водиле поред себе.

На врху планине, где су застајали, питале су се придошлице:

— Докли да пешачимо? Излизасмо ноге!

Радовало их оно што чују:

— Ено, код оне шуме, видите ли ону велику кућу?

— Онај двор?
 — Јесте! Само смо ми добили земљу ту, код господареve куће, при двору-радовали су се мушкарци.
 Напуни се падина Јелице народом. Основаше ново насеље и дадоши му име Придворица.

П Р И С Л О Н И Ц А

Пролазила војска деспота Стевана Високог.
 Дуги јој били маршеви, ретка коначишта.
 Застали су на падинама Вујна. Барјактар је прислонио барјак уз некакав грм.
 Кажу да је место где је прислонио ратну заставу по томе добило име Прислоница.

П Ш А Н И К

Када се населише у овај крај, Морачани почеше брзо да умиру. Удариле болештине у људе и стоку. Страх настањивао сваку колибу, а горштаке пизма и злобивост.
 Сваког дана би понеко умро...
 Решаваше Морачани шта да рде. Нико се није усуђивао ни да предложи расељавање.
 Кад су већали, на једном пропланку, изненада их ухвати вихор. Из вихора искочи некакав огроман старац, из чијих су очију врцале муње.
 Морачани се скаменише.
 Старац им се приближи и рече:
 — Ово вам говорим ја, Пшаник. Чујте ме! Промените име свом селу и престаните да се мрзите и отимате о имање, па ће болести престати.
 Поново се појави вихор. У њему нестаде старца.
 Кад се прибраше, Морачани се заклеше да ће се убудуће слагати и помагати, а селу дадоше име Пшаник, по имену оног старца из вихора.

Р А Ј А Ц

I

Приповеда се да је у близини јеличког виса некада био град и већи и старији од Градца, данашњег Чачка.
 Тај град се звао Рај...
 Раја више нема. Познају се само, на имању Мартаћа, трагови некакве цркве.
 Не зна се када је Рај запустео...
 Село Рајац чува успомену на њега.

II

У оним тешким и мрачним временима турског насиља, раја је са обала Мораве бежала према планини Јелици и скривала се по шумама и око извора.

Приповеда се да су у данашњи Рајац, који је по раји добио име, народ довели свештеници Кићановићи.

РАКОВА И ГОРЕВНИЦА

У другом српском устанку чете из Војне, Миоковаца и Срезоваца сукобиле су се са Турцима на брду Острањци у Војни. Турци надбију устанике, који, подељени у групе, почну бежати.

Велику групу сустигли су испред Чемернице и побили. Ту су копале све рака до раке, па место доби име Ракова.

Турци су спалили Војну, али и једно село крај Мораве, у коме су сустигли овећу групу устаника са брда Острањци.

Гласници су јавили кнезу Милошу Обреновићу:

— Гори и горе, гори и доле!

Тако насташе називи села Горња и Доња Горевница.

РИЂАГЕ

Неки Риђан-ага имао је своју баштину на падинама планине Јелице.

Својој раји, приповеда се, био је добар, па га је народ чувао од хајдука.

Нестало је, давно, доброг Риђан-аге. Његова баштина данас су село Риђаге.

РОГАЧА

Стари манастир у селу био је од дрвета-нарогушен. Запалили су га Турци у време Хаци-Проданове буне.

Од нарогушене цркве сачувало се име селу — Рогача.

СОКОЛИЋИ

На месту данашњег села, у густој шуми, легли су се соколи. Шума је била царска, соколони царски.

Када је царство пропало, нестало је соколова...

Али, остало је село Соколићи.

ТИЈАЊЕ

До скоро су се у Туровини могли пронаћи остаци зидова неког града или утврђења.

Уз саму реку, предање каже, некада се налазила римска варош Тиња, по којој је и село Тијање у Драгачеву добило име.

Тиња је, верује се, страдала у пожару.

ТРБУШАНИ

На обали Мораве Турци су сваке јесени клали велики број брава. Узимали су месо, а кожу и унутрашње органе бацали.

Тако је рађено данима. Ипак, ни кожа, ни трбушина нису остајале да се распадне. Гладна раја стизала је, обноћ, и кришом све то купила да би се прехранила.

Турци су се смешили:

— Ови „трбушани“, све једу!

Од тада и село носи назив Трбушани.

ТРНАВА

Турци никада нису успели да потпуно покоре једно бунтовно село на обронцима планине Јелице око древног манастира, крај бистрог планинског потока.

Пред сваки поход из Чачка говорили су:

— То нам је место трн у оку. Семе људско у њему ћемо да затремо!

Ипак, село је преживело, али задржа назив Трнава.

ТУРИЦА

Настанивши се на Читлуку, Турци су заузели сва имања око Белице. Српског кнеза су посекали, па је читаво село постало њихова баштина.

По Турцима, та баштина добила је име Турица. Данас је то село у Драгачеву, док је Читлук потес у Турици.

ЧАЧАК

Многа кола су са шкрипом ишла кроз котлину ка Овчарско-кабларској клисури. Превлачила су камење којим су зидали манастир Ваведење.

У долини оставише једног слугу да надгледа превоз. И он би са сваких кола, која су ишла ка клисури, скидао по један камен и закопао.

— Шта радиш то? — запиташе га Стеван Немања и Свети Сава?

— Ето чачкам нешто — одговори слуга.

Од његовог „чачкања“, каже народ, настаде Чачак.¹³

КАЗИВАЧИ

У бележењу легенди помогао нам је велики број казивача. Већином су то врсни познаваоци народног стваралаштва чачанског краја. То су углавном старији људи, млађих је веома мало.

Највише легенди, које су уврштене у овај избор, испричали су:

Борика Главоњић из Горачића (сада живи у Атеници),

Раде Петковић из Горачића,

Љубо Никић из Горњег Дубца,

Данило Марић из Турице,

Рајко Т. Томашевић из Горње Краварице,

Драгиша Мајсторовић из Брезовица,

Милан-Ђиро Штављанин из Качулица,

Богислав-Бота Војовић из Петнице,

Драгослав Ковачевић из Рајца,

Драго Ђукић из Парменца,

Димитрије Јањић из Чачка,

Митрован Живковић из Прислонице,

Живан Вучићевић из Горње Горевнице,

Мирослав-Миле Мојсиловић из Чачка.

ПОПИС МЕСТА

Атеница (општина Чачак)	Љубић (Чачак)
Бањица (Чачак)	Мала Бањица (Чачак)
Бељина (Чачак)	Миоковци (Чачак)
Вапа (Чачак)	Мојсиње (Чачак)
Виљуша (Чачак)	Негришори (Лучани)
Властељице (Драгачево — Лучани)	Паковраће (Чачак)
Војна (Чачак)	Петница (Чачак)
Горачићи (Лучани)	Прељина (Чачак)
Горичани и Качулице (Чачак)	Премећа (Чачак)
Горња и Доња Горевница (Чачак)	Придворица (Чачак)
Губеревци (Лучани)	Прислоница (Чачак)
Жаочани (Чачак)	Пшаник (Лучани)
Живица (Лучани)	Рајац (Чачак)
Јанчићи (Чачак)	Ракова и Горевница (Чачак)
Јежевица (Чачак)	Риђаге (Чачак)
Каона (Лучани)	Рогача (Лучани)
Коњевићи (Чачак)	Соколићи (Чачак)
Котража и Рти (Лучани)	Тијање (Лучани)
Краварица (Лучани)	Трбушани (Чачак)
Крстац (Лучани)	Трнава (Чачак)
Кулиновци (Чачак)	Турица (Лучани)
Липница (Чачак)	Чачак
Лозница (Чачак)	

НАПОМЕНЕ

1. Мирко Милојковић, У тами благо, Београд, 1974, страна XV.
2. Мирко Милојковић, У тами благо, Београд, 1974, страна XVI.
3. Коста Јовановић, Горње Драгачево, Српски етнографски зборник, Насеља српских земаља, Београд, 1908.
4. Јован Ердељановић, Доње Драгачево, Српски етнографски зборник, Насеља српских земаља, Београд, 1898.
5. Радомир Илић, О љубићским селима, Српски етнографски зборник, Насеља српских земаља, Београд, 1903.
6. Нарочито у књизи Драгачево и његови славни синови, Ниш, 1940.
7. Недељко Јешић је аутор хронике Јездине (штампана 1974. у Чачку), док су остале у рукопису. Надежда Половина је писала о Слатини (са Кукићима, Жаочанима и Мршинцима), Младен Стефановић о Јежевици (са Рајцом, Бањицом и Липницом), Ранко Симовић о Лозници, Раде Јовановић о Негришорима, а Данило Велић о Лучанима и околини. Све ове хронике чувају се у Међуопштинском историјском архиву у Чачку, исто као и хроника Атенице и Кулиноваца.
8. Владимир Тошић, Мрчајевци и околина, рукопис код аутора.
9. Под појмом Трнава подразумевамо села чачанске општине на десној обали Западне Мораве (некадашњи трнавски срез), а под појмом Љубић села на левој обали ове реке (некадашњи љубићки срез).
10. Већина ових легенди публикована је од 1973. до 1976. године на страницама листа „Чачански глас“.
11. Аутор овог рада припремио је за штампу књигу легенди из чачанског краја, а у својим рукописима поседују велики број ових народних предања.
12. Ову легенду преносимо из Кнежевине Србије М. Ђ. Милићевића, Београд, 1876.
13. Постоји више верзија ове легенде. Ми дајемо ону која је више пута публикована, последњи пут у „Политикином Забавнику“ од 1. 10. 1976, страна 21.